

A civil társadalom felé

Interjú Bíró Andrással

Esély: Néhány hónappal ezelőtt megalakult az Autonómia Alapítvány, amelyik az itthoni gyakorlatban még szokatlan módszerekkel és új feltételrendszer bevezetésével működik. Mielőtt az alapítvány tevékenységére rátérnénk, szeretném, ha előbb azokról a gondolatokról beszélénk, amelyek az alapítványt létrehozták.

Bíró András: Abból indultunk ki, hogy ugyan megvalósult a politikai pluralizmus, és ezáltal minden esély megvan arra, hogy létrejöjjön a demokrácia, az azonban kevésbé valószínű, hogy létezhet olyan demokratikus állam, amelyben nincsenek demokratikus gondolkodású állampolgárok. Vagyis a civil társadalom megerősödése, kiterelvényesedése, határozott jelenléte a feltétele annak, hogy a magyar demokráciából valóságos demokrácia legyen.

E.: Mindenki mást ért civil társadalmon. Azt hiszem, nem ártana tisztázni, Te mit értesz rajta?

B. A.: Én azt gondolom, hogy egy társadalom alapvetően hármas struktúrájú. Az államhatalom, a gazdasági hatalom és a civil társadalom alkotja ezt a struktúrát. Civil társadalmon alapvetően a döntéshozatalon kívüli népeiséget értem. Azokat az állampolgárokat, akiknek úgy van hatalmuk, hogy szavazhatnak. Ez a társadalom úgy szerveződik, hogy saját érdekei védelmében specifikus csoportokat hoz létre, és ezek a csoportok képviselik a civil társadalmat. Nálunk a nyolcvanas évek elején kezdődött meg a civil társadalom szerveződése, elsősorban az akkori ellenzék körein belül, és bár ez az ellenzék kicsi volt, mégis ez volt az, amelyik — hogy úgy mondjam — föltartotta a zászlót, az új lehetőségek zászlaját. Rajtuk kívül a népfőiskolák, a táncházak, a környezetvédő mozgalmak is a civil társadalom megszervezését jelentették: mind arra irányult, hogy megpróbálja legalizálni az alternatív, érdekvédő csoportok tevékenységét. Tehát civil társadalom mindig létezik. A totalitárius hatalom mellett is létezik. A kérdés az, hogy mennyire tud megnyilvánulni, mennyire van tudatában annak, hogy jogai vannak, felelőssége van, részt vehet a döntéshozatalban. És itt van a gyenge pontja a magyar társadalomnak. Nemcsak az elmúlt negyven év miatt, hanem az elmúlt 400 év miatt is. Mert ezalatt nem alakult ki a civil gondolkodás, a városi, polgári gondolkodás.

E.: Azért én vitatkoznék ezzel az állítással, illetve szeretném, ha pontosítanánk. Itt ugyanis egy nagyon sajátos polgárosodási folyamat ment végbe. És bár a magyar társadalom hagyományos berendezkedése valóban elzárta az utat a szerves polgárosodás előtt, egy kisebbségnek volt lehetősége, hogy mégiscsak polgárosodjon.

B. A.: Pontosan. Egy abszolút kisebbségi kultúrának erre volt lehetősége. Azt is hozzá kell tennünk, hogy a polgárosodás a magyar középosztály etnikailag nem magyar részében, a zsidók, svábok között volt a legerőteljesebb. A magyar társadalomfejlődés tragédiája, hogy nem tudott abban a ritmusban megszabadulni a feudalizmustól, ahogyan Nyugat-Európa országai. Itt bizonyos értelemben torz folyamat ment végbe, amely nem engedte meg, hogy az emberek tudatában generációkon keresztül akkumulálódjon a civis tudat. Ebben szerepet játszott a munkásmozgalmak korlátozása is a két világháború között, hiszen a szakszervezeti mozgalmakban is tere lehetett volna a civil társadalomnak. De mindig csak felemás megoldások születtek a különböző paktumok eredményeképpen, amelyeket a hatalom a szociáldemokráciával kötött. De erről nem érdemes hosszasan beszélni, hiszen ezt mindannyian tudjuk. Azt azért szeretném hangsúlyozni, hogy az elmúlt negyven év borzalmas paternalizmusa, amely természeténél fogva nem csak elnyomott, hanem adott is, a legaljasabb módon akadályozta meg a civil tudat nevelését. Szemantikájában, mondanivalójában mind azt fejezte ki, hogy itt már demokrácia van, itt mindenki egyenlő, itt mindenkinek jó. A civil társadalom fejlődésére nézve ez a puha diktatúra sokkal veszélyesebb volt, mint a kemény diktatúrák, mert késleltette az átalakulást, és elhitette az emberekkel, hogy már egy polgári világban élnek. Utazhattak, volt útlevelük stb. Az emberek elhitték, hogy állampolgári jogaik vannak. Ez a hipokrita demokrácia számomra a Kádár rendszer legjellemzőbb képe.

E.: Tehát mindezt végiggondolva döntöttetek úgy, hogy a „puha diktatúra” feloszlása után létrehoztok egy olyan szervezetet, ami a civil társadalom kiépítését segíti. Hiszen most már van rá lehetőség.

B. A.: Ez nem csak lehetőség, hanem feladat is. Ezt meg kell tenni pártokon keresztül, tehát politikai tevékenységgel, amelynek az a célja, hogy az egész társadalmi működést befolyásolja, de én ezt ma már nem vállalom. Valamikor vállaltam, de ma már úgy gondolom, hogy inkább modellszerű tapasztalatokat kellene létrehozni egy alapítványon keresztül, amivel segíteni tudjuk a civil társadalom bizonyos területein meglévő szervezeteit, hogy valóban szervezetekké váljanak.

E.: Mit jelent ez?

B. A.: Ez azt jelenti, hogy ha az embernek terveik vannak, akkor azokat valósíthatják meg, ha van egy probléma, ami ellen küzdeni szeretnének, és ehhez pénzre van szükségük, akkor ezt megkaphassák, és ily módon felépüljön az autonómiájuk. Tehát nem beavatkozásról van szó, hanem arról, hogy mi rendelkezésre állunk. Ez az alapítvány ott áll a mozgalmak, csoportok mellett. De a támogatásunknak feltételei vannak.

E.: Mielőtt rátérnénk, hogy melyek ezek a feltételek, arra lennék kíváncsi, tud-e az alapítvány valamiféle segítséget nyújtani még a tervezés fázisában? Úgy gondolom ugyanis, hogy egy jó tervet elkészíteni nem is olyan egyszerű dolog.

B. A.: Erre az a válaszom, hogy három hónap alatt 27 pályázat érkezett helyi szervezetektől, ami azt mutatja, hogy az emberekben erősen él a vállalkozási kedv, és hajlandók értelmes célok érdekében dolgozni.

E.: Akkor most térjünk rá a feltételekre.

B. A.: Az első feltételünk az, hogy a csoport vagy szervezet vala-

mennyi tagja tudjon a tervről. Ne történhessen meg, hogy a csoport vezetősége megszerzi a pénzt, s ezáltal hatalmat szerez magának a csoporton belül, és a továbbiakban ő dönt arról, milyen célokra, mennyit fordít. Ebben az esetben a csoporttagok tudata mint aktív polgároké nem nő, hanem éppenséggel visszaáll a paternális szellem. A csoport helyett a vezető intézi a csoport ügyeit. Mi viszont azt gondoljuk, hogy minél szélesebb nyilvánosságra van szükség a csoporton belül. A kommunikációt tekintjük a demokratizálódás legfőbb útjának.

E.: És mi a második feltétel?

B. A.: A második feltétel az, hogy a csoport ne csak felismerjen egy problémát, hanem tervezzen meg és dolgozzon ki egy munkatervet, amellyel azt meg akarja oldani, és ennek érdekében lehetőleg gyűjtsön össze valamicske pénzt. Ahogyan a franciák mondják: olyan nincs, hogy ingyen borotváljak. A harmadik feltétel az, hogy a szervezet bejegyzett legyen, a negyedik pedig, hogy legyen bankszámlája. Ha az utóbbi két feltétel nem adott, akkor ezeket maga a folyamat is létrehozhatja. Mi nem vagyunk bürokraták, de bizonyos keretek meglétét szükségesnek tartjuk.

E.: Hogyan tudjátok követni a tervek útját?

B. A.: Részletes beszámolót kérünk arról, hogyan hajtották végre a tervet, de a legbiztosabb kontroll az, ha megindul a nyilvánosság, és az ellenőrzést maga a csoport valósítja meg. Hiszen a csoportnak tudnia kell mindenről. Nemcsak arról, hogy pénzt kapott, hanem arról is, hogy mire költik, mikor költik, hogyan költik. Valójában arról van szó, hogy a civil társadalom csoportjaiban létrejön az önérdékű tervezése és gyakorlata. A harmadik világban összegyűjtött tapasztalataink világosan mutatják, hogy a marginális csoportok nagy problémája az időtudat. Az, hogy nincs holnap. Ezért alapvetően fontos, hogy ezek az emberek lehetőséget kapjanak, és igenis kénytelenek legyenek tervezni, de legalábbis elfogadják, hogy tervezésre szükség van. Mi pedig szeretnénk serkenteni a kezdeményezési energiákat.

E.: Köztudott, hogy a nyugati társadalmakban óriási jelentőségű a nonprofit szektor. Már beszélünk róla, hogy mit jelentett nálunk ebben a vonatkozásban az ún. poroszutas fejlődés, az erősen bürokratizált irányítási rendszer. Ezekhez a hagyományokhoz képest milyen tapasztalatok azok, amelyek nálunk is hasznosíthatók, és mi módon?

B. A.: Különbséget kell tenni a nyugati demokráciák típusai között, és ennek következtében abban a szerepben is, amelyet a civil társadalom a nyugati országokban betölt. Franciaországban pl. klasszikus, általában erősen ideologizált, érdekcsoportokra lebontott szervezetek működnek erősen centralizált módon. Mindig a vezetőségek harcolnak egymással, a kormánnyal, a pártokkal. Tehát egy reprezentatív típusú civil társadalom működik, hasonló módon, mint az egész társadalom. Franciaországban pl. nincs olyan törvény, ami szerint mindenki levonhatja az adóalapból az adományokat. Ezt a civil társadalom ott nem verekedte ki magának. Az olyan országokban mint Franciaország vagy Olaszország, általában a piramidális, katolikus struktúra él tovább, a burzsoáziának pedig nem volt érdeke, hogy szétörje ezt a gúlát. Az angolszász társadalmakban, ahol a protestáns kultúra domináns, a civil társadalomnak sokkal tágabb tér jut, a kis helyi közösségek hagyományosan fontos szerepet töltenek be a társadalom életében. A protestáns szellem értelmében az egyénnek meggazdagodása

esetén kötelessége visszajuttatni a haszon egy részét annak a közösségnek, ahová tartozik.

Az Egyesült Államokban (amely egészen speciális ország) a nonprofit szektor évente kb. 400 milliárd dollárt forgat meg. Centralizált állami struktúra híján a nonprofit szektor tölti be azt a szerepet, amelyet más országokban az állam. A Ford Alapítványnak 4,3 milliárd dollár tőkéje van, és évente több száz millió dollárt oszt szét nonprofit célokra. Az Autonómia Alapítvány létrejötte is a Ford és a Rockefeller Alapítvány támogatásának köszönhető. Úgy tűnik, Magyarországon az amerikai civil társadalom példája az, amelyik az „alapítvány — társadalom”-ban kezd megfogalmazódni, annál is inkább, mert akik ehhez itt értenek, azokat többnyire az Egyesült Államokban képezték. Magyarországon jelentős szerepe lehetne a nonprofit szektornak, ha valaki egyszer elkezdene kreatívan gondolkodni azon, milyen modell lehetséges itt, és nem az imitatív modellkeresés folya tovább. Annak ugyanis semmi értelme. Mi nem vagyunk se Nyugat-Európa, sem az Egyesült Államok.

Az interjút készítette: *Lévai Katalin*

Miért

az Autonómia Alapítvány?

A politikai pluralizmus ma már tény Magyarországon. A mechanizmusok létrejöttek: demokratikus pártok, felszabaduló tömegkommunikáció, legitím parlament. A radikális változás motorikus ereje, a civil társadalom azonban még mindig nem tölti be fontosságának megfelelő szerepét. Ennek okát a történelmileg elkésett, felemás polgárosodásban és az utóbbi évtizedek társadalmi önszerveződésének tiltásában kereshetjük. A nemzet egészét meghatározó demokráciáról csak akkor beszélhetünk, ha egy életerős, sokrétű érdeket kifejező, pártoktól és államtól független, nonprofit autonóm szektor virágozik ki.

E folyamatban való részvételt tűzte ki célul az *Autonómia Alapítvány*. Mindenekelőtt támogatni kívánja az ország határain belül azon állampolgári kezdeményezések — önkéntes helyi szervezetek és csoportok — tevékenységét, amelyek programja:

1. Elősegíteni a környezet érdekeit figyelembe vevő tartós fejlődést. Az elmúlt fél évszázad gazdasági fejlődése energiapocsékoló, nyersanyaghabzsoló, környezetromboló modelljei közül hazánkban a legkárosabb uralkodott, már azért is, mert a hatalmi struktúra nem adott teret a civil társadalom korlátozó, kritikus szerepének. Itt a demokrácia adta lehetőség, hogy ez a szerep valóra váljék, s hogy falusiak és városiak kezükbe vegyék környezetük, egészségük védelmét.

2. Akadályozni a növekvő szegénység terjedését. A „jóléti állam” eszközeinek apadása és az új szegények megjelenése a belátható jövő társadalmilag legfájóbb színterét vázolja fel. A jótékony célú, szolidaritásra támaszkodó segítség mellett, a szegénységbe sodortak önszerveződő, problémamegoldó kezdeményezése és tevékenysége az, ami nemcsak túlmutat a pillanatnyi megoldáson, hanem a legfontosabbat, az önbecsülést is fejleszti.

3. Védelmezi a vallási és etnikai kisebbségek jogait. E területen a társadalmi együttlét mindennapi kisebb-nagyobb konfliktusait a totalitárius rendszer nem engedte a felszínre kerülni, s ezáltal csak mélyítette a káros előítéleteket. A hazánkban számszerűen legjelentősebb kisebbség a cigányság, eme előítéletek elsőrendű, ha nem is egyedüli alanya. Nem képzelhető el demokratikus államrend, a *másság* nemcsak alkotmányjogi, hanem az egyénre lebontott tiszteletben tartása, a kisebbségi identitás szabad és büszke vállalása nélkül.

Az Autonómia Alapítvány kuratóriuma úgy véli, hogy a szolidaritás és autonómia megszilárdulásának jegyében a mai magyar társadalom e legveszélyeztetettebb területeire kívánja összpontosítani eszközeit.

Hogyan?

Az alapítvány nem kívánja szerepét egyszerűen pénzbeli adományok szétosztására korlátozni. Minden egyes adomány és hitel odaítél-

lésének feltételeként az adott közösség vagy csoport valamilyen befektetést lenne köteles felmutatni, legyen az anyagi, szellemi, vagy szervezési. Az öntevékeny kezdeményező, a szükségleteket felmérő, a megoldást megfogalmazó, a csoportdemokratizmust elősegítő tervezetek részesülnek előnyben.

Ott azonban, ahol ezek a készségek csak részben vagy egyáltalán nem lennének fellelhetők, az alapítvány tanácsadó gárdája állna a helyi pályázók rendelkezésére mindaddig, amíg a csoport minden tagja által elfogadott, világosan megfogalmazott és demokratikusan kialakított munkaterv nem fogalmazódik meg. A végrehajtásnál a tanácsadó már nem volna jelen, hiszen ezzel gátolná az öntevékeny képességek kibontakozását. Inkább a „taccsvonalon” maradna, és csak kifejezett kérésre adna tanácsot. Mindent meg kell tennie, hogy ne avatkozzon be, ne vegye át a vezetést, istápolja ehelyett inkább a csoport problémamegoldási készségét, hogy így autonómiája megerősödésének adjon teret.

A nyilvánosság lenne az a garancia, amely az odaitélt pénzüsszegek a célnak megfelelő felhasználását biztosítaná. Egy végső jelentés megkövetelésén túl az alapítvány semmilyen pénzügyi ellenőrzést nem gyakorolna. Tegyük azt az érdekeltek, a helyi sajtó. De tudjon a tervről a közösség, a megye, — s miért ne? — az ország.

Miből?

A nyilvánosság széles körű alkalmazása magára az alapítványra is érvényes. Sajtónyilvánosságot kapnak a befolyt összegek, az adományozók neve, és adott esetben az egy-egy célhoz vagy témához kötött speciális támogatások. Az alapítvány évente nyilvánosságra hozza mérlegét, s félévenként a szétosztott összegeket kapott csoportok nevét és terveik témáját.

A *Rockefeller Brother Fund* és a *Ford Foundation* adták a kezdeti támogatást, amely az alapítvány ez évi tevékenységét biztosítja. Más európai és amerikai alapítványok is mutatnak érdeklődést a magyar civil társadalom fejlesztésének támogatására. Remélhető, hogy itthoni adományozók is érdekeltté válnak.

Pályázati feltételek

Az Autonómia Alapítvány — célkitűzéseinek megfelelően — olyan állampolgári kezdeményezéseket (csoportokat, egyesületeket, közösségeket), tehát szervezeteket és nem egyéneket kíván támogatni munkaterveik megvalósításában, amelyek önkéntes tevékenységük céljául tűzték ki: a szegénység terjedésének akadályozását, a környezetet védő tartós fejlődés elősegítését, a vallási és etnikai kisebbségek jogainak védelmét.

1. Az Autonómia Alapítvány kuratóriuma pénzbeli támogatását adomány vagy alacsony kamatú hitel formájában kívánja a sikeresen pályázók rendelkezésére bocsátani, elsősorban „gyutacs pénzként”.

2. Előnyös megítélésre azon szervezetek pályázata számíthat, amelyek tagsága — az érintett közösséggel való párbeszéd szellemében

és a nyilvánosság bevonásával — aktívan vett részt a valóságos szükségletek feltárásában, a munkaterv kidolgozásában.

3. A sikeres pályázat feltétele, hogy a pályázók — saját erejükre támaszkodva — az igényelt összeggel hasonló nagyságrendű ellenszolgáltatást ajánljanak fel pénzbeli, szervezési, fizikai vagy szellemi formában.

4. A pályázati kérelem tartalmazzon rövid leírást a szervezet jellegéről, taglétszámáról, tevékenységéről, történetéről, fogalmazza meg a pontos célt, amire a támogatást kéri, a munkaterv időtartamát, a munka módszerét és a részletes költségvetést. Kívánatos csatolni a szervezet alapszabályát is.

5. Adományban illetve hitelben csak az a szervezet részesülhet, amely bankszámlával rendelkezik, és vállalja a kötelezettséget, hogy a tervezett munka befejeztével írásos jelentést tesz a kapott összeg felhasználásáról, és tartalmi beszámolót ad a munkaterv végrehajtásáról.

Az alapítvány címe: 1025 Budapest, Kapy u. 1.

Telefon—Telefax: 176-79-75

Wolfgang Seibel

A kormány és a nonprofit szektor közötti kapcsolat

**Nemzetközi összehasonlításban:
Franciaország és az NSZK**

A kormány és a nonprofit szektor kapcsolatai

A kormány és a nonprofit szektor (harmadik szektor, öntevékeny szektor) kapcsolatait három különböző szempontból szokás vizsgálni. Az első megközelítés (Salamon, 1987, 1990) a nonprofit szervezetek kormányzati támogatására helyezi a hangsúlyt; a második (Lloyd, 1990) a kormányzati intézmények és az öntevékeny szervezetek közötti intézményes kapcsolatokra, az interakció stílusára; a harmadik pedig (Rose-Ackerman, 1986; Weisbrod, 1988) azokra a kölcsönös kompetitív előnyökre, amelyek az állami intézmények és a nonprofit szervezetek mint szolgáltatók közötti különbözőségekből adódnak.

Semmi meglepő nincs abban, hogy ezek az elméletek nem nagyon alkalmasak az általánosításra. Az erőforrások áramlásának megfigyelése azt még ki tudja mutatni, ha valamilyen változás áll be az állami és a nonprofit szektor közötti munkamegosztásban, de azt már nem, hogy ezt a változást milyen szereplők, milyen döntések idézik elő. Az interakciós stílus elemzése természetesen feltételezi a szereplők ismeretét, de semmit nem tud felderíteni a köztük levő kapcsolatok történeti alakulásáról. A kompetitív előnyök közgazdasági modelljei arra a feltevésre épülnek, hogy a kormány és a nonprofit szektor kapcsolatainak is a verseny a meghatározó jellemzője, ami pedig nem mindig és nem feltétlenül igaz.

Tanulmányom azt igyekszik bizonyítani, hogy a politikai és irányítási kultúra fontos magyarázó tényezője az állam és a nonprofit szektor közötti kapcsolatok nemzetközi különbségeinek. Megpróbálom bemutatni, hogy mind a kormányzati, mind a nonprofit intézmények magatartását befolyásolja az a politikai stílus, amely a nemzeti történelem során kialakult és ideológiai megerősítést nyert. Ebből az következik, hogy a kormány és a nonprofit szektor szervezetei közötti kapcsolatok sokkal kevésbé rugalmasak, a helyettesítésre sokkal kevesebb a lehetőség, mint ahogy azt a gazdasági modellek el akarják hitetni velünk. Mi több, ezeket a kapcsolatokat az európai országok többségében nem

a versenyszellem jellemzi. Inkább olyan jelenségeket figyelhetünk meg, mint a stabil együttműködés és összefonódás; a nonprofit szervezetek erős ideológiai érvekkel is alátámasztott felhasználása a közjavak előállítására; a nonprofit szervezetek érdekközvetítő szerepének a kormányzat részéről való figyelmen kívül hagyása és az etatizmus szelleme. Ezek a jelenségek a különböző országokban más és más intenzitással jelentkeznek. E különbségek nagyságát és történelmi gyökereit ezúttal Franciaország és az NSZK példáján kísérlem meg elemezni.

Néhány fontosabb statisztikai adat

Sajnos sem a francia és a nyugatnémet nonprofit szektor méreteiről és felépítéséről, sem a kormány és a nonprofit szektor közötti erőforrás-áramlásról nincsenek megbízható adataink. További nehézséget jelent, hogy még a gyéren rendelkezésre álló adatok sem összehasonlíthatóak. Az itt következő statisztikai információkat tehát nagyon óvatosan kell kezelni.

Franciaországban az egészségügyi és a szociális ellátás területén körülbelül 90 000 öntevékeny egyesület működik. Ezek közül azonban csak 7 000 (8%) nyújt valóban szolgáltatásokat. Ez a 7 000 szervezet gondoskodik az összes egészségügyi és szociális szolgáltatás 51,6%-áról, ezen belül a rokkantak ellátásának 86, a házi beteggondozási szolgáltatásoknak 70, az öregek szociális otthoni ellátásának 28, öregek napközi otthonában történő ellátásának 6%-áról. Ugyanez a 7 000 szervezet működteti a családok nyaralását segítő központok 80, a társadalmi érdekvédelmi és tanácsadó központok 68%-át, a gyermekek napközi otthonainak 18%-át és az összes kórház 17,5%-át. A kisebb kórházakon belül azonban lényegesen nagyobb a nonprofit szervezetek aránya, a 150 ágynál kisebbeknek 50, a 100 ágynál kisebbeknek 75, a gyógyvízre alapozott és egyéb szanatóriumoknak 40%-a tartozik a nonprofit szektorhoz (IGAS, 1984; Thery, 1986).

Pénzügyi információk csak a szociális szolgáltatásokat nyújtó öntevékeny egyesületekről állnak rendelkezésre. Ezeknek 1983-ban 30 milliárd francia frank volt a költségvetése, ebből 45% származott helyi és központi állami támogatásból, 35% társadalombiztosítási transzferrekből és 20% a szolgáltatások díjbevételeiből. Az összes forrásnak tehát 80%-át a közpénzek teszik ki (Thery, 1986).

A szociális szolgáltatások területén működő francia jóléti egyesületeknek 230 000 fizetett alkalmazottjuk van. Rendelkezünk bizonyos statisztikai adatokkal a francia nonprofit szektor fejlődési üteméről is. Az öntevékeny egyesületek száma a hetvenes évek közepétől kezdve igen dinamikusán nő, az 1974-es 22 000-rel szemben 1983-ban már 47 000 egyesület működött. Még az évenkénti átlagos 20%-os növekedésnél is gyorsabb (29%-os) volt a szervezetek számának emelkedése a szociális szolgáltatások területén (Archambault, 1985).

A foglalkoztatottság adatai is azt mutatják, hogy az öntevékeny szektor gyorsabban fejlődött, mint a gazdaság egésze. Míg a magán- és az állami szektorban a nyolcvanas években stagnált a foglalkoztatottság, addig az öntevékeny szervezetek által foglalkoztatottak száma 1982 és 1984 között évi átlagban 4,5%-kal nőtt. Az összes (tehát nemcsak a

jóléti szolgáltatásokat nyújtó) öntevékeny egyesületnek 1984-ben 770 000 teljes munkaidős foglalkoztatottja volt, ami a teljes foglalkoztatott munkaerő 4%-át tette ki (Thery, 1986).

Az NSZK-ról sajnos nincsenek olyan adataink, amelyek teljesen összehasonlíthatóak lennének. A Helmut Anheier (1990) által összegyűjtött statisztikai információk szerint a kórházaknak 33, a kórházi ágyaknak 37%-a tartozik a nonprofit szektorhoz, az iskoláknak 9%-a működik nonprofit formában, az ide járó tanulók az összes tanulónak 7%-át teszik ki. Ami a foglalkoztatottság alakulását illeti, a nyugatnémet fejlődés hasonló volt a franciához. Míg az összes foglalkoztatottság lassan csökkent, a nonprofit szektorban alkalmazottak aránya az 1982-es 1,62%-ról 1985-ig 1,88%-ra nőtt.

A nyugatnémet jóléti egyesületek több mint 60 000 egészségügyi és szociális szolgáltató szervezeti egységet működtetnek. Részesedésük — Anheier (1990) szerint — a családi szolgáltatásokban 70, az öregek ellátásában 60, a kórházi szolgáltatásokban 40, a rokkantak foglalkoztatásában 90%-os. A három legnagyobb jóléti egyesület önmagában 580 000 teljes munkaidős alkalmazottat foglalkoztat (a teljes foglalkoztatott munkaerő 2,7%-át). Beruházásai teljes szinkronban voltak a közületi szektor beruházásaival: 1960 és 1980 között 7-ről 11,5 milliárd nyugatnémet márkára nőttek, majd 1980-ban 10, 1984-ben 9 milliárd márkára csökkentek (a közületi szektor megfelelő adatai sorrendben: 45 milliárd, 103 milliárd, 101 milliárd és 74 milliárd márka).

A nonprofit szervezetek kettős funkciója és a kormány nonprofit szektorral kialakított kapcsolatának természete

A nonprofit szektor országok közötti összehasonlításának nélkülözhetetlen feltétele, hogy a jelenleginél több és jobb információ álljon rendelkezésünkre a szektor méretéről, dimenzióiról, finanszírozási helyzetéről. De bármilyen pontos lenne is a szektor statisztikai leírása, még mindig igen keveset árulna el a kormány és a nonprofit szektor közötti kapcsolat természetéről. Franciaország és az NSZK esetében például az a tény, hogy a nonprofit szektor mindkét országban erősen függ az állami támogatásoktól, inkább elfedi, mint feltárja a két ország közötti különbségeket.

Nyilvánvalóan félrevezető lenne mindhárom (az állami, a piaci és a nonprofit vagy harmadik) szektort olyan fekete doboznak tekinteni, amelyen belül többé-kevésbé kompetitív magatartást tanúsító szervezetek működnek. Ezzel ugyanis implicite feltételeznénk, hogy a kormány és a nonprofit szektor kapcsolatát szintén valamiféle versengés jellemzi, s a fogyasztó szuverén döntéseket hoz, amikor szolgáltatásaik között választ. Ha ez így lenne, akkor az állami és a nonprofit szektor relatív súlyát egy intézmények közötti választás eredményének lehetne tekinteni, egy olyan egyensúlynak, amely a két szektor között a minőség és hatékonyság terén mutatott kompetitív előnyökkel összhangban alakul ki.

Ezt a feltevést azonban a nemzetközi összehasonlítás aligha igazolja. Igen sok olyan ország van, ahol az állami és a nonprofit szektor között semmiféle versengés nem figyelhető meg. Az Egyesült Államokban ugyan tényleg van bizonyos verseny a két szektor között (ez magya-

rázza, hogy az amerikai tudósok nagy része erre alapozza a nonprofit szervezetek viselkedésének elemzését), de ez a megfigyelés semmiképpen nem általánosítható. Sőt, jó okkal feltételezhető, hogy a nonprofit szervezetek más intézményi formáknál kevésbé hajlamosak a minőségi vagy hatékonysági versenyben való részvételre.

A harmadik szektor szervezeteit az teszi speciálissá a magánvállalatokhoz és az állami bürokráciákhoz képest, hogy kettős, társadalmi-politikai és gazdasági funkciójuk van, s ezek a funkciók nem választhatók el egymástól a nonprofit szervezet stabilitásának megbontása nélkül. Mivel egyaránt hiányzik a profitszerzési érdekelttség és a lakossági hozzájárulások kötelezővé tételének lehetősége, a nonprofit szervezetek erősen függenek az adományoktól és az önkéntes munkafelajánlásoktól. Ezekre azonban csak akkor számíthatnak, ha cserébe nem-pénzbeni ellenszolgáltatást tudnak nyújtani, ami lehet presztízs, lehet a tagságból származó nem anyagi előny, de lehet egyszerűen a közösséghez tartozás jó érzése, biztonsága is. Ahhoz, hogy ezeket biztosíthassák, a nonprofit szervezeteknek nemcsak allokációs, hanem integratív funkciót is be kell tölteniük.

Mindebből az is következik, hogy a kormány és a nonprofit szektor viszonyát nem elsősorban a minőségi és hatékonysági megfontolások alakítják. A nonprofit szervezeteknek nemcsak a közjavak biztosításával kapcsolatos gazdasági kötelezettségeik vannak, hanem társadalmi elkötelezettségeik is. Ez utóbbiak struktúrája valószínűleg meghatározó jelentőségű a kormánnyal való kapcsolatok alakításában, s ugyanakkor azt is befolyásolja, hogy ezeket a szervezeteket különböző politikai körülmények között milyen módokon és milyen célokra lehet felhasználni.

Franciaország és az NSZK példája jól illusztrálja, hogy a különböző elkötelezettségi struktúrák hogyan befolyásolják a kormány és a nonprofit szektor kapcsolatait. A tanulmány hátralevő részében megpróbálok röviden körvonalazni e kapcsolatok franciaországi illetve németországi kialakulásának történelmi körülményeit, leírni a kialakult struktúrákat, valamint megvizsgálni ezek hatását a két nonprofit szektor jelenlegi társadalmi-gazdasági szerepére.

A kormány és a nonprofit szektor kapcsolatának történelmi gyökerei Franciaországban és Németországban

Franciaországban az 1789-es forradalom óta minden közvetítő jellelű, érdekérvényesítésre alkalmas szervezet a támadások kereszttüzeiben áll. Mint Tocqueville leírta, a francia forradalom felszámolta a nemesség és a papság korporációs rendjét, amely az abszolutizmus időszakában kialakult. Az 1791-ben törvénybe iktatott híres *Loi Le Chapelier* és az 1810-ben elfogadott *Code Pénal* ünnepélyesen megtiltja, hogy állam és polgára közé bármilyen közvetítő szervezet ékelődjön. A kialakult új társadalmi rendre és annak történelmi fejlődésére ennél fogva a központosított állam nyomja rá bélyegét. Jellemző, hogy az egyesülési jogot Franciaországban csak 1901 óta biztosítja törvény. Az egyesületek politikai és ideológiai megítélése azonban még a törvény elfogadása után is ellentmondásos maradt. A jakobinus tradíciók máig is élnek, s él az a gyanú is, hogy a zömükben a katolicizmushoz közel

álló egyesületek voltaképpen a trójai faló szerepét játsszák. Ezt a gyanút megerősítette az a kísérlet, amelyet a német megszállás idején a Vichy rezsim tett az antidemokratikus, korporatív rendszer újjáélesztésére (Passaris és Raffi, 1984; Debbash és Bourdon, 1987).

Németországban lényegében ellentétes irányú fejlődés zajlott le. Az egyesületi élet kezdeteit a XVIII. században kifejezetten a korporációellenesség jellemezte. A cél kimondottan az volt, hogy az egyesületekben különböző társadalmi állású emberek találkozzanak egymással. A XIX. század végére azonban már erősen strukturált egyesületi szektor alakult ki, különböző célokat követő, különböző politikai magatartású szervezetekkel, amelyeknek az állammal kialakított kapcsolata is nagy eltéréseket mutatott. Számos olyan területen, ahol a feudális állam modernizációs törekvései egybeestek a burzsoázia érdekeivel, igen hamar együttműködés alakult ki az állam és az egyesületek között. (Különösen jellemző volt ez Poroszországban.) A másik oldalon ugyanakkor az a tendencia is érvényesült, hogy az egyesületek a politikai ellenállás fészkeivé váltak, sőt, az elbukott 1848-as forradalom után egyedül ezek pótolták a demokratikus intézményrendszert, amelyet az államrend keretein belül nem sikerült létrehozni. Ez a kettősség lényegében a mai napig is fennmaradt: miközben szoros együttműködés van az állam és az öntevékeny egyesületek között a közszolgáltatások biztosításában, aközben (különösen baloldali körökben) megvan a hajlam arra, hogy a demokráciát az anti-etatizmussal azonosítsák, s ne vegyenek tudomást magánuk az államnak a demokratikus szerkezetéről (Mueller, 1965, Wurzbacher, 1971).

Következésképpen a német politikai életnek kulcsfontosságú szereplői az érdekközvetítő szervezetek (köztük a politikai nyomásgyakorló csoportként működő egyesületek és különösen a politikai pártok), míg az ilyen szervezetek szerepe Franciaországban még ma is vitatott. A kormány és a harmadik szektor viszonya éppen ezért Németországban stabil és többé-kevésbé konfliktusmentes, Franciaországban viszont ellentmondásos és feszültségekkel terhes. A nyugatnémet politikai konszenzusnak lényeges eleme az állam és az öntevékeny szektor közötti szociálpolitikai munkamegosztással kapcsolatos egyetértés (Katzenstein, 1987). Franciaországban ezzel szemben nyoma sincs ilyen egyetértésnek. A kormány megtűri ugyan az egyesületeket és egyéb öntevékeny szervezeteket mint szolgáltató, egészségügyi és szociális ellátást nyújtó intézményeket, de a velük való kapcsolata korántsem stabil és kiegyensúlyozott (Meny, 1985; Goetschy, 1987).

A kormány és a nonprofit szektor közötti kapcsolatok rendszere: az állam autonómiája, a legfontosabb szereplők és a kapcsolatok stílusa

A kormány és a nonprofit szektor közötti kapcsolatok szisztematikus elemzése érdekében több tényezőt veszek vizsgálat alá: az állami autonómia fokát (Nordlinger, 1981; Skocpol, 1985), a kapcsolatrendszert alakító domináns szereplőket és a köztük zajló interakció stílusát.

Válasszuk az elemzés kiinduló pontjául bármely nonprofit szervezet kuratóriumát. Tagjainak viselkedését részben maga a kuratóriumhoz tartozás határozza meg. Ezek az emberek egyszerűen kuratóriumi tag-ságuknál fogva — William Ouchi kifejezésével élve — „klánt” alkot-

nak, amelyen belül kölcsönös hatalmi, valamint szakértelmen és tekintélyen alapuló függőségek alakulnak ki. Ugyanakkor a kuratóriumi tagok más társadalmi csoportoknak is tagjai, s kuratóriumi magatartásukat ezek a külső kötődések is befolyásolják (Mayntz, 1986). Mindez egyaránt érvényes az NSZK-ban és Franciaországban is.

Mindkét országban az „egyesület” (*eingetragener Verein* illetve *association déclarée*) az általános jogi formája a nonprofit tevékenységeknek. Maga az egyesület elnevezés azonban két igen különböző jellegű szervezetet is rejthet. Egyaránt egyesületnek nevezik a szolgáltatásokat nyújtó nonprofit szervezeteket és a nonprofit szervezetek különböző szövetségeit, az úgynevezett csúcsszervezeteket. (Ilyen országos csúcsszervezet például Franciaországban az *Union Nationale Interfédérale des Oeuvres Privées Sanitaires et Sociales* (UNIOPSS), az NSZK-ban pedig a *Caritas*, a *Diakonisches Werk*, az *Arbeiterwohlfahrt* és a *Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland*.) Míg a szolgáltatásokat nyújtó nonprofit szervezetek „klánjai” csak helyi szinten tevékenykednek, addig a csúcsszervezetek kuratóriumi már országos befolyással bírnak, koordinálják a helyi nonprofit szervezetek munkáját, és érdekképviselői tevékenységet folytatnak a kormánnyal szemben.

A helyi klánok Franciaországban és az NSZK-ban egyaránt megtalálhatók, a két ország közötti különbség inkább a csúcsszervezetek működésében figyelhető meg. Az NSZK-ban a politikai életnek egyformán domináns szereplői a pártok és a nonprofit csúcsszervezetek, a kormány és a nonprofit szektor kapcsolatain tulajdonképpen nagyrészt a pártok és a csúcsegyesületek kapcsolatait kell érteni. Magának az államnak viszonylag kicsi az autonómiája.

A pártok és a csúcsszervezetek meghatározó szerepe a kormány és a nonprofit szektor közötti interakció stílusában is érezhető. Ezt az interakciót alapvetően nem a versenyszellem jellemzi. Éppen ellenkezőleg, bizonyos területeket (például a szociálpolitikát) az NSZK-ban következetesen távol tartanak a politikai versengéstől (Dyson, 1982). Az állam, az egyesületek és a pártok közötti megegyezéseket ezeken a területeken a pártok (főleg a két legnagyobb, a kereszténydemokrata és a szociáldemokrata párt) közvetítésével hozzák létre.

Ennek megfelelően az NSZK iskolapéldája az úgynevezett neokorporatív rendszernek. Ez a neo-korporativizmus azonban nem a versengésen, hanem a vitákban születő megegyezésen alapul (Lehmbruch, 1984), eredménye pedig a kormány és a nonprofit szektor közötti, néha törvényben is rögzített munkamegosztás.

A nyugatnémettel ellentétben a francia jóléti állam valóban rászolgál erre az elnevezésre (Ashford, 1986), viselkedését a jóléti etatizmus jellemzi. A francia egyesületek nemcsak hogy függetlenek az államtól, de bizonyos értelemben versenyben is állnak vele, mind a politikában, mind a szolgáltatások területén. A kormány gyakorol ugyan bizonyos (főleg törvényességi) ellenőrzést a nonprofit szervezetek fölött, de nincs kialakult munkamegosztás az állami és a nonprofit szektor között. A francia jóléti egyesületeknek is van bizonyos érdekképviselői szerepük a kormánnyal szemben, különösen azóta, hogy 1982-ben megalakult a félállami *Conseil National de la Vie Associative* (az Egyesületi Élet Nemzeti Tanácsa). A németekkel ellentétben azonban a francia csúcsszervezeteknek nincs állandó helyük a kormányzat dön-

téshozatali rendszerében. Franciaországot tehát nem a neo-korporativizmus jellemzi, az állam viszonylag nagyfokú autonómiával rendelkezik.

Ugyanakkor a társadalom „egyesületi szövete” (*tissu associatif*, Palar, 1981) számottevő hatást gyakorol a helyi politikára. A szociológiailag a középosztályhoz tartozó, hatalommal és tekintéllyel egyaránt rendelkező elit az egyesületekre alapozva építi ki azt a hálózatot, amelynek közvetítésével politikai befolyásra tehet szert. A francia politikai életnek jellegzetes vonása az, hogy a politikusok „halmozzák” a hivatalokat; a nemzetgyűlési és a parlamenti képviselők, sőt a miniszterek is ragaszkodnak hozzá, hogy ugyanakkor polgármesterek is legyenek (akár csak egész kis falvakban is), s részt vehessenek a regionális szervezetek munkájában. A központi és a helyi kormányzatban viselt tisztségek kombinálása, valamint a helyi „egyesületi szövetbe” való beágyazódás jelenti számukra a személyes politikai befolyás legfontosabb forrását. A személyes összefonódásoknak ebben a hálózatában az öntevékeny szervezetek vezető körei is jól megtalálják a helyüket.

A francia kormány és a nonprofit szektor közötti kapcsolat jelentősen különbözik a németországitól. Alakítói főleg a klánok, színterei elsősorban a helyi kormányzatok, alakulásában inkább a személyes kapcsolatok, mint a racionális alkufolyamatok játszanak szerepet. Mindezeket a különbségeket az uralkodó ideológiák különbözősége magyarázza. Franciaországban az egy és oszthatatlan köztársaság (*la république une et indivisible*) alkotmányos elve igazolja a nagyfokú állami autonómiát és a közvetítő jellegű szervezetek gyengességét. Az NSZK-ban a szociálpolitikának a politikai versengésből való kivonását a klasszikus kapitalizmus és a kollektív jóléti rendszer kompromisszumaként értelmezik, és a szociális piacgazdaság (*soziale Marktwirtschaft*) ideológiájával támasztják alá.

1. sz. táblázat

A nonprofit szektor társadalmi-politikai beágyazottsága Franciaországban és az NSZK-ban

	Franciaország	NSZK
A rendszer jellege	Etatizmus	Neo-korporativizmus
Domináns szereplők	Klánok	Nonprofit csúcsszervezetek, pártok
Tevékenységi kör	Helyi	Nemzeti
Vertikális kapcsolódás	Személyes kapcsolatokon keresztül	Korporációkon keresztül
Az állam autonómiájának foka	Magas	Alacsony
A kormány és a nonprofit szektor közötti interakció stílusa	(Versenyszellem) Manipuláció	Konszenzus, megegyezés
Ideológiai elv	„La république une et indivisible”	„Soziale Marktwirtschaft”, „Subsidiaritátsprinzip”

A kormány nonprofit szektorral kialakult kapcsolatai és a jóléti állam fejlődése Franciaországban és az NSZK-ban

A nonprofit szektor iránti politikai és tudományos érdeklődést a hetvenes évek közepén nagyrészt azok a politikai, gazdasági és ideológiai kihívások keltették fel, amelyek akkoriban a jóléti állam nyugati, demokratikus típusát érték. Ebből a szempontból nézve a nonprofit szektor jó eszköznek tűnt a kormányzati túlsúly csökkentésére, s ugyanakkor az egyszerű privatizáció nemkívánatos hatásainak mérséklésére. Vizsgáljuk most meg, hogy a francia és a német tapasztalatok mennyire támasztják alá ezt a feltevést.

Franciaországban a szocialista kormány 1981 óta nemcsak retorikájával (*économie sociale*), hanem konkrét intézkedéseivel is támogatni látszik a nonprofit szektor fejlődését, társadalmi szerepének növekedését. Számos, a nonprofit szektorral foglalkozó kormányzati és félkormányzati szervezet jött létre. A miniszterelnöki hivatalban külön államtitkár-helyettes felelős a nonprofit szektor ügyeiért, 1983-ban — mint már említettem — megalakult az Egyesületi Élet Nemzeti Tanácsa. A szocialista kormányzat azzal igazolta ezt a (francia hagyományokhoz képest új) öntevékeny szektorral kapcsolatos politikát, hogy az beleillik az általánosan elfogadott decentralizációs törekvésekbe. A nonprofit szektor felértékelődését jelzi az is, hogy rövid időn belül két jelentés is készült (IGAS, 1984; Thery, 1986) a jóléti egyesületek társadalmi szerepéről. (Az elsőt a szociális és munkaügyi minisztérium, a másodikat a nonprofit szektorral foglalkozó államtitkár-helyettes készítette.)

Mindezekon az inkább szimbolikus akciókon túl, a szocialista párt — főleg helyi szinten — megkísérelte, hogy változtasson a kormányzat és a nonprofit szervezetek pénzügyi kapcsolatain is. Ez a törekvés azaz a pénzügyi válsággal függött össze, amely komoly veszélybe sodorta a helyi önkormányzatok szociális szolgáltatásait. A válságra a különböző pártállású kormányzatok másképp és másképp reagáltak. A konzervatívok és a liberálisok nem nagyon haboztak, hogy megszüntessék a szociális ellátás egy részét, a kommunisták még deficités költségvetés árán is megpróbálták fenntartani a szolgáltatások állami biztosítását, a szocialisták azonban a szociális szolgáltatásokat nyújtó öntevékeny szervezetek támogatásával próbálták a válságos helyzetre megoldást találni. Jó példája ennek a szakképzetlen fiatalok munkanélkülisége ellen folytatott küzdelem (Marchal, 1986), melynek során a szocialista helyi kormányzatok szorosan együttműködtek a helyi öntevékeny szervezetekkel. Azt is el kell azonban mondani, hogy ezek az öntevékeny szervezetek jórészt mesterséges, a helyi szocialista szervezetek által létrehozott és ellenőrzött képződmények voltak, amelyeknek a finanszírozása a szocialista képviselők által kijárt állami pénzekből történt.

A szocialista kormány messze legfontosabb erőfeszítése az volt, amely a közigazgatás decentralizálására irányult. Ez a decentralizáció — a hivatalos állításokkal ellentétben — szemmel láthatóan nincs összhangban az öntevékeny szektorral kapcsolatos politikával. A jóléti egyesületek szerepét feltáró jelentés (Thery, 1986) kimutatja, hogy a társadalombiztosítási rendszer decentralizálása, a megyei szint megerősödése inkább fokozza, mint enyhíti a területen működő öntevékeny szervezetek hatósági ellenőrzését. Az NSZK-val való összehasonlítás-

ban különösen fontos, hogy a jelentés bírálja a kormányt, mert az elutasítja a tényleges együttműködést az állami hatóságok és a jóléti egyesületek között. Érdekes ugyanakkor az a megállapítása, hogy a decentralizáció, amikor az állami támogatások rendszerét világosabbá és átláthatóbbá tette, ezzel ártott a jóléti egyesületeknek, amelyek a korábbi kaotikus helyzetben néha több hatóságtól is tudtak párhuzamosan támogatásokat szerezni.

Bármilyen nyilvánvalóan elkötelezettek is a szocialisták a nonprofit szektor társadalmi-gazdasági szerepének növelése mellett, országuk politikai és intézményi kultúrájának hatása alól ők sem tudnak szabadulni. A kormány és a nonprofit szektor közötti intézményes kapcsolatok rugalmasabbá tételét célzó kísérletekre torzító hatással van az a francia politikai kultúrában mélyen gyökerező etatizmus, amely a politikai döntéshozók és a magas rangú kormánytisztviselők mentalitását meghatározza, sőt, magukat a pártokat és a nonprofit szervezeteket is megakadályozza abban, hogy a politikai retorikát hatásos kormányzati intézkedésekké formálják. A retorika és a valóság között így kialakuló szakadék pedig akár a kívánttal ellentétes hatásokat is előidézhethet. Mivel az állam és az egyesületek közötti megegyezéseknek se stabil hagyományai, se kialakult formái nincsenek, s ráadásul a pártok sem vesznek aktívan részt az adminisztráció működésében, az a kísérlet, amely pártközvetítéssel próbál ilyen megegyezéseket létrehozni, akár az etatizmus erősödéséhez, a manipuláció eluralkodásához is vezethet az állam és a nonprofit szervezetek viszonyában.

Altalánosságban azt mondhatjuk, hogy ez a viszony az NSZK-ban lényegesen rugalmasabbnak tűnik, mint Franciaországban. Azt is meg kell azonban állapítanunk, hogy a német rendszernek is vannak bizonyos gyengéi. Ha a francia politikai rendszer legfőbb hibájának azt tartjuk, hogy túlságosan erős az állam, akkor illik megvizsgálnunk, hogy a német rendszerre milyen hatással van a politikai pártok rendkívüli ereje. Bár ezt az erőt sok-sok éven át a stabilitás legfőbb biztosítékának tekintették, közben azért bizonyos hibái is kiderültek.

A többpártrendszer annyiban biztosítéka a politikai stabilitásnak, amennyiben a szavazók többé-kevésbé hűségesek a pártjukhoz. A nyugatnémet neo-korporatív rendszerben igen nagy a fontossága annak, hogy a pártok képesek fenntartani és ellenőrizni azt a háromoldalú kapcsolatrendszert, amely az állam, a nonprofit szektor és a politikai pártok között kialakult. Ez a rendszer elég rugalmas ahhoz, hogy optimálisan működjön olyankor, amikor a felmerülő új politikai kérdések a meglévő pártok és nonprofit szervezetek kombinációjának változtatásával kezelhetők. Ez volt a helyzet a jóléti problémák esetében.

Ha viszont komoly, új politikai probléma merül fel, akkor a nyugatnémet rendszerben egyszerűbb új pártot létrehozni az új kérdések megoldására, mint alternatív intézményes megoldásokat keresni. A politikai stabilizációs rendszer mindazonáltal mostanáig nagyjából kielégítően működött. Különösen a „zöldek” újonnan alakult baloldali pártja bizonyult igen sikeres integráló erőnek. E párt ideológiai megfelelőit a nonprofit szektor szervezetei között is fellelhetjük, elsősorban az önszervező csoportok és az alternatív szervezetek tartoznak közéjük. Ezek a szervezetek rengeteg frusztrációnak és politikai tiltakozásnak elejét vették azzal, hogy magukhoz vonzották azokat a viszonylag jól képzett fiatalokat, akik már részesültek a frissen felfejlesztett oktatási rend-

szer szolgáltatásaiból, de akik a hetvenes évek közepének gazdasági visszaesése miatt nem találtak munkát.

Jelentős változásokat okozhat majd, ha egyszer sem a szavazók hűségére, sem a pártok ellenőrzése alatt álló öntevékeny szervezetek támogatására nem lehet majd számítani. Pedig a modernizáció általános hatásai mintha ebbe az irányba mutatnának. Az egyházak eltűnőben lévő szerepe és a növekvőben lévő új középosztály nagyobb társadalmi mobilitása érezhetően csökkenti a szavazóknak a pártokhoz való kötődését, ami ismét csak új pártok létrehozására teremt ösztönzést.

A helyzet még nehezebb, amikor egy társadalmi probléma anélkül válik politikai kérdéssé, hogy akár a pártok, akár a nonprofit szervezetek hajlandók lennének foglalkozni vele. Ilyen probléma napjainkban a hajléktalanság, amelynek tömeges megjelenését egyrészt a tartós munkanélküliség, másrészt a német történelemben eddig soha nem látott bevándorlási hullám idézte elő. A hajléktalanság kérdésére a meglévő pártok nem tudtak kielégítő megoldást találni. A társadalom reakciója ismét egy új, ezúttal szélsőjobboldali politikai párt megalakítása volt. A politikai stabilitás azonban nem kizárólag emiatt az újonnan megjelent politikai radikalizmus miatt került veszélybe. Oka ennek az is, hogy a nonprofit szervezetek sem voltak képesek megfelelően reagálni a hajléktalanság problémájára. A lakásügyekkel foglalkozó legfontosabb nonprofit szervezet, a szakszervezeti tulajdonban levő *Neue Heimat* korrupciós botrányba keveredett (Deutscher Bundestag, 1987), s a konzervatív-liberális kormány az 1986/87-es választási kampány során kihasználta ezt a szociáldemokraták ellen. Ezzel nyilvánvalóan megsértette azt a hallgatóságos megegyezést, amelynek értelmében a nonprofit szektort a korábbiakban nem használták a politikai versengés eszközeként. Ugyanakkor — nem látva előre, hogy a hajléktalanság rövidesen a belpolitika egyik központi kérdésévé válik — jelentősen meggyengítette a lakásügyekkel foglalkozó nonprofit szervezetek pozícióját. A büntetés szinte azonnali volt, alig néhány év múltán a kormány már mint a legitimációs válság veszélyét is magában hordozó társadalmi problémával kellett, hogy szembenézzen a hajléktalansággal.

Következtetések

A jóléti egyesületek Franciaországban és az NSZK-ban egyaránt jelentős szerepet játszanak az egészségügyi és a szociális ellátásban, s mindkét országban erősen függenek az állami támogatásoktól. E hasonlóság ellenére különböző az állam és a nonprofit szektor viszonya, ami elsősorban a különböző történelmi fejlődési útból és a politikai kultúra különbözőségéből adódik. Franciaországban sokkal nagyobb az állam autonómiája, mint Németországban. A kormány és a nonprofit szektor közötti kapcsolatokat megteremtő politikai szereplők (főleg a kormányzati kapcsolatokkal rendelkező helyi elit) hatóköre Franciaországban viszonylag szűk, többnyire a helyi szintre korlátozódik, az NSZK-ban viszont, ahol ezt a szerepet az egyesületi csúciszervezetek és a politikai pártok játsszák, lényegesen tágabb, az országos szintre is kiterjed. A kormány és a jóléti egyesületek közötti interakciót Franciaországban a versengés és (a kormány részéről) a manipuláció szán-

déka jellemzi, az NSZK-ban ezzel szemben az érdekegyeztetésen alapuló megegyezések és a konszenzus az uralkodó jellemzők.

A rendszer strukturális hibáit Franciaországban a túlságosan erős állam, az NSZK-ban a túlságosan erős pártok okozzák. Az államköz-pontú francia társadalomban nem alakulhat ki stabil, kiegyensúlyozott partneri viszony a kormány és a nonprofit szektor között, a nyugat-német rendszer pedig komoly akadályokat gördít az intézményi innováció útjába.

Általánosítva azt mondhatjuk, hogy a politikai rendszerek attól füg-gően képesek a nonprofit szektorra mint az állami szektor alternatívájára támaszkodni a társadalmi problémák kezelésében, hogy mennyi-re stabilak a közvetítő szervezetek működésében érdekelt csoportkoalí-ciók, és mennyire erősek az öntevékeny szektor szükségességét alátá-masztó ideológiák. Az NSZK-ban mindkét előfeltétel adott, Francia-országban azonban legfeljebb részlegesen van meg.

A nyugatnémet pártok és a jóléti egyesületek csúcsszervezetei stabil koalíciót alkotnak, s a kölcsönös előnyök felismerésére alapozva biz-tosítják a nonprofit szektor bekapcsolódását a közületi politika alakít-ásába. A jóléti egyesületek számára ez azért előnyös, mert így könny-en hozzájuthatnak az állami támogatásokhoz, vezetőik számára pe-dig nemcsak a nonprofit szektorban, de az állami adminisztrációban és a pártokban is kínálkoznak karrierlehetőségek. A pártok viszont olyan „hátsó udvart” látnak a jóléti egyesületekben, amely alkalmas terepe lehet mind a külső, mind a belső politikai konfliktusok kezelésének. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ennek az együttműködésnek min-den megzavarása, a konszenzus minden felrúgása veszélyes, mert csök-ken a nonprofit szektor megbízhatóságát a társadalmi feszültségek enyhítésében.

Franciaországban a pártok viszonylagos gyengesége és a politikai életet valamint a kormányzati szintek kapcsolatát jellemző személyi összefonódások egyaránt akadályozzák olyan stabil koalíciók létrejöttét, amelyek érdekeltnek lennének a nonprofit szektor megerősödésében. A francia államigazgatás rendszeréből következően (Suleiman, 1974) az állami illetve a nonprofit szektorban befutott karrierok általában füg-getlenek egymástól. Az államigazgatási apparátust szemlátomást semmi nem ösztönzi arra, hogy a tőle idegen érdekcsoportokhoz kötődő non-profit szervezeteket kedvezményes elbánásban részesítse. Valószínűleg ez az oka annak, hogy hiába ígéri a kormány az öntevékeny szektor támogatását, hiába hangsúlyozza annak különleges minőségét és fon-tosságát, a tények a retorikával ellentétes tendenciákat mutatnak. Ha a nonprofit szektortól olyan teljesítményeket várnak el, amilyenekre az nem képes, akkor feszültségek támadhatnak a nonprofit szervezetek és az állami apparátus között, amire az utóbbi azzal reagálhat, hogy az előbbieket is a hagyományos, bejáratott intézményi formákba kényszeríti. Így meglehet, hogy a nonprofit szektor fontosságát deklaráló kor-mánynyilatkozatok növelik a nonprofit szervezetek állami szektorba való beolvasztásának a veszélyét.

A piaci és a nonprofit szervezetek közötti helyettesítést a kialakult intézményi formák tehetetlensége komolyan akadályozza, ezért arra sokkal nehezebben és ritkábban kerül sor, mint ahogy azt a gazdasági modellek feltételezik. Ez részben azzal magyarázható, hogy a nonprofit szervezetek társadalmi-politikai beágyazottsága csökkenti a velük szem-

ben támasztott hatékonysági követelményeket (Meyer és Zucker, 1989), így működésük hosszabb távon is lehet kevésbé eredményes, teljesítmény-kritériumaik manipulálhatók, s amennyiben bírálat éri őket, számíthatnak bizonyos ideológiai védelemre. Az intézményi formák közötti választás rugalmassága tehát függ a nonprofit szervezetek társadalmi beágyazottságától, mely utóbbit főleg nemzetközi összehasonlító vizsgálatok segítségével lehetne vizsgálni.

A jövőbeni kutatásoknak tehát komolyan kellene venniük a nonprofit szektort. Jó okkal feltételezhetjük, hogy a javak és szolgáltatások kiegyensúlyozott biztosításához, a társadalmi integrációhoz és a politikai stabilitáshoz egyaránt szükség van olyan szervezetekre, amelyek alternatívát jelentenek a profitelvű vállalatokkal és az állami bürokráciával szemben. A nonprofit szektor létét a nyugati demokráciákban azonban nem okvetlenül az igazolja, hogy szervezeti minőség vagy hatékonyság dolgában kompetitív előnyökkel rendelkeznek, s még csak nem is az, hogy megkülönböztetett jelentőségük van a plurális rendszer működésében, a demokratikus döntéshozatalban. Az intézményeknek van egy szimbolikus felhasználásuk is, s a nonprofit szektor számos esetben mint strukturális szűrő szolgál, amely lehetővé teszi, hogy a piacgazdaságok és demokratikus politikai rendszerek megbírkózzanak azokkal a társadalmi és politikai problémákkal, amelyeket igen nehéz megoldani (Seibel, 1989, 1990).

Ugyanakkor azt is el kell ismerni, hogy a nonprofit szektort mindenképpen érdemes ugyan az állami és a *for-profit* szektortól megkülönböztetni, de a szektorok közötti határok nagyon elmosódtak. Ha elismerjük a nonprofit szervezetek társadalmi beágyazottságának tényét, akkor azt is el kell ismernünk, hogy ezeknek a szervezeteknek alkalmazkodniuk kell külső környezetükhöz (Powell és Friedkin, 1987). Ha a kormánytól függetlenek és autonómak akarnak lenni, akkor erőteljes üzleti tevékenységet kell folytatniuk. Minden jel szerint ez történik az USA nonprofit szektorának számos területén (Salamon, 1987). Ha viszont ragaszkodnak az állami támogatáshoz, akkor eleget kell tenniük az állam bürokratikus követelményeinek, s ebbe mind a francia, mind a nyugatnémet szervezetek beletörődni látszanak. Végül vannak a nonprofit szektornak olyan szervezetei, amelyek az állampolgárok kezdeményezésére igen nagy számban és igen változatos formákban jönnek létre, többségükben aztán rövid idő alatt el is tűnnek, de mindenképpen változatos szervezeti magatartással és környezethez való alkalmazkodás eredeti megoldásaival gazdagítják a szektort. A nonprofit szektort úgy tekinthetjük hát, mint egy amőbafajt, amely vitathatatlanul faj ugyan, de állandóan változtatja fenotípusát.

Irodalom

- Anheier, H. K.: A profile of the Third Sector in West Germany, in H. Anheier and W. Seibel (eds.): *The Third Sector: Nonprofit Organizations in Comparative and International Perspectives*, De Gruyter 1990.
- Anheier, H. K.—Seibel, W. (eds.) *The Third Sector: Nonprofit Organizations in Comparative and International Perspectives*, De Gruyter, 1990.
- Archambault, E.: *Les associations en chiffre* Revue des Etudes Coopératives, 1985. 10—50.
- Ashford, D. E.: *The Emergence of the Welfare States*. Basil Blackwell, 1986.
- Debbasch, C.—Bourdon, J.: *Les Associations*, Paris, 1987.
- Dyson, K.: *West Germany: the Search for a Rationalist Consensus*, in J. Richardson (ed.) *Policy Styles in Western Europe*. George Allen and Unwin, London, 1982.
- Goetschy, J.: *The Neo-corporatist Issue in France*, in I. Scholten (ed.): *Political Stability and Neo-Corporatism: Corporatist Integration and Societal Cleavages in Western Europe*. Sage, London, 1987.

- IGAS (Inspection Générale des Affaires Sociales) *La Politique Sociale et les Associations*. La Documentation Française, Paris, 1984.
- Katzenstein, P.: *Politics and Policy in West Germany: The Growth of a Semi-Sovereign State*. Cornell University Press, Ithaca, 1987.
- Lehmbruch, G.: Concentration and the Structure of Neocorporatist Networks, in L. H. Goldthorpe (ed.) *Order and Conflict in Contemporary Capitalism*. Clarendon Press, Oxford, 1984.
- Lloyd, P. C.: The Relationship between Voluntary Associations and State Agencies in the Provision of Social Services at the Local Level, in H. Anheier and W. Seibel (eds.): *id. mü.*
- Marchal, E.: La participation des associations au programme des Travaux d'Utilité Collective, Enquête. L'Association pour le Développement de la Documentation sur l'Economie Sociale (ADDES), 17 June 1986.
- Mayntz, R.: Corporate Actors in Public Policy: Changing Perspectives in Political Analysis, *Norsk Stasvitenskapelig Tidsskrift* 1986/3, 7-25.
- Mény, Y.: La légitimation des groupes d'intérêt par l'administration française. Rapport pour le Congrès International de Science Politique, Paris, July 1985.
- Meyer, M.—Zucker, L.: *Permanently Failing Organizations*. Sage, London, 1989.
- Mueller, F.: *Korporation und Assoziation. Zur Geschichte der Vereinigungsfreiheit im deutschen Vormärz*. Duncker and Humboldt, Berlin, 1965.
- Nordlinger, E.: *On the Autonomy of the Democratic State*. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1981.
- Palard, J.: Le mouvement associatif et le système politique local en France. Discours et pratiques, *Sociologica Internationalis*, 1981. 213-32.
- Passaris, S. G.—Raffi, G.: *Les Associations*, Paris, 1984.
- Powell, W. W. (ed.): *The Nonprofit Sector. A Research Handbook*. Yale University Press, New Haven, 1987.
- Powell, W. W.—Friedkin, R.: Organizational Change in Nonprofit Organizations, in W. W. Powell (ed.): *id. mü.*
- Rose—Ackerman, S. (ed.): *The Economics of Nonprofit Institutions: Studies in Structure and Policy*, Oxford University Press, 1986.
- Salamon, L. M.: Partners in Public Service: the Scope and Theory of Government Nonprofit Relations, in W. W. Powell, (ed.), *id. mü.*
- Salamon, L. M.: The Nonprofit Sector and Government: the American Experience in Theory and Practice, in H. Anheier and W. Seibel (eds.), *id. mü.*
- Skocpol, Th.: Bringing the State Back In: Strategies of Analysis in Current Research, in P. Evans, D. Rueschmeyer and Th. Skocpol (eds.): *Bringing the State Back In*. Cambridge University Press, 1985.
- Seibel, W.: The Function of Mellow Weakness: Nonprofit Organizations as Problem Solvers in Germany, in Estelle James (ed.): *The Nonprofit Sector: Studies in Comparative Culture and Policy*. Oxford University Press, 1989.
- Seibel, W.: Organization Behavior and Organizational Function: toward a Micro-macro Theory of the Third Sector, in H. Anheier and W. Seibel (eds.), *id. mü.*
- Théry, H.: La place et le rôle du secteur associatif dans le développement de la politique d'action éducative, sanitaire et sociale. Rapport présenté au nom du Conseil économique et social 29. July 1986.
- Weisbrod, B.: *The Nonprofit Economy*. Harvard University Press, Cambridge, 1986.
- Wurzbacher, G.: Die öffentliche freie Vereinigung als Faktor soziokulturellen, insbesondere emanzipatorischen Wandels im 19. Jahrhundert, in W. Rueegg—O. Neuloh (eds.): *Zur soziologischen Theorie und Analyse des 19. Jahrhunderts*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1971.

Marschall Miklós

Elképzelések az alapítványi szövetség nemzetközi tevékenységéről

Miért érdemes bekapcsolódni a nemzetközi alapítványi világba?

A „civil társadalom”, a társadalmi önszerveződés magyarországi „feltámadásának” egyik legfontosabb eredménye az *alapítványok* megjelenése és gyors számszerű gyarapodása. Az alapítványok örvendetes reneszánszát mindazonáltal számos jogi, pénzügyi, etikai bizonytalanság övezi. Ezeket az újrakezdés természetes nehézségeinek kell tekintenünk, hiszen 40 év mindent átható etatizmusa után a civil társadalom intézményeinek újjáépítése nem megy egyik napról a másikra. Olyan közös, minden alapítványt érintő gondokról van itt szó, amelyek megoldása elemi módon igényli az összefogást, a szövetkezést, a közös érdekképviseletet. Ennek kíván fóruma lenni a *Magyarországi Alapítványok Szövetsége*.

Mivel az alapítványok esetében olyan intézményről van szó, amelyet Magyarországon most kell újrateremtteni, ugyanakkor Nyugat-Európában és az USA-ban tapasztalatokban gazdag, tőkeerős, jól szervezett alapítványi világ működik, *elemi érdekünk az is, hogy felvegyük velük a kapcsolatot, bekapcsolódjunk a nemzetközi alapítványi világba.*

Elsősorban azért, hogy *tanuljunk*, szakmai — pénzügyi, adójogi, menedzseri stb. — ismereteket szerezhessünk. A nyugati alapítványok tapasztalatai felvérteznek az Adóhivatallal és a Pénzügyminisztériummal megvívandó harcokra. (A külföldi alapítványoknak ebben több évtizedes gyakorlatuk van. Adóharcaik története jövőnk története.)

Másodsorban azért, hogy bekapcsolódjunk a *nemzetközi alapítványi programokba*, hozzájussunk az ezekre vonatkozó információkhoz. Köztudott, hogy az USA külföldre irányuló fejlesztési programjainak nagy része magánalapítványok (Ford, Rockefeller stb.) nevéhez fűződik, és hasonló tendencia kezd kibontakozni Nyugat-Európában is. Köztudott az is, hogy a nyugatiak szívesebben építenek ki kapcsolatokat kelet-európai magán szervezetekkel, köztük alapítványokkal, mint kormányhivatalokkal.

Harmadsorban azért, hogy legyen végre *tárgyalópartner*e a hazánk iránt érdeklődő külföldi alapítványoknak és alapítványi szövetségeknek. Olyan magyar tárgyalópartner, amely képviselni tudja a magyar alapítványokat, használható információkkal rendelkezik a magyar alapítványi szektorról, segíteni tudja az azonos, vagy hasonló célú külföldi és magyar alapítványok kapcsolatteremtését.

A szövetség lehetséges nemzetközi feladatai, szolgáltatásai

Nagyon hasznos volna egy olyan *Magyar Alapítványi Almanach* összeállítása, amely tartalmazná a Magyarországon bejegyzett alapítványok főbb adatait: név, székhely, cím, alapítás éve, az alapítvány célja, alaptőkéje, kifizetései (jutalmazottjai), fontosabb tisztségviselői (a kuratórium tagjai és az ügyvezető igazgató) stb.

Ez nagy mértékben megkönnyítené a potenciális hazai és külföldi adományozók és pályázók tájékozódását. Az almanach angol nyelvű változatát eljuttatnánk a nemzetközi alapítványi központokba, a legnagyobb alapítványokhoz, és a magyar külképviseletekhez. A szövetség a tagok adatszolgáltatása segítségével gondoskodna az almanach állandó felrészítéséről. Az almanach első, egyelőre csak magyar nyelvű kiadását az Aalapítványi Központtal együttműködve 1991 első felére tervezzük.

Létre lehetne hozni egy *számítógépes alapítványi könyvtárat*, egy gyorsan lehívható információs rendszert, amelyben az alapítványokat és az alapítványok adományait, felajánlásait, programjait szakterületek szerint katalogizálnák (grant index). (Ha valaki például arra kíváncsi, hogy mely alapítványok támogatják a hátrányos helyzetű kistéleplések fejlesztését, vagy mondjuk az ósnyomtatványok restaurálását, akkor ezt a számítógépes rendszer segítségével könnyen és gyorsan megtudhatja.) Ezzel kapcsolódni lehetne az amerikai és a nyugat-európai információs rendszerekhez.

A szövetség *információs központként* is működhetne, ahol megtalálhatók lennének a nemzetközi alapítványi világ legfontosabb kiadványai. (Kézikönyvek, mint a „Foundation Directory”, amely mintegy 5000 amerikai alapítvány adatait tartalmazza, a „Foundation Grants Index Annual”, amely a jelentősebb adományokat katalogizálja, nagyobb alapítványok éves jelentéseit, folyóiratok, mint a „Foundation News”, a „Chronicle of Philanthropy” stb.)

A szövetség fontos feladata lehetne az *oktatás, a továbbképzés*. Az aktuális pénzügyi, jogi továbbképzéseken és szakmai konzultációkon túl elemi szükség mutatkozik a nonprofit menedzserképzés és kutatás meghonosítása iránt.

A szövetség közvetítésével külföldi alapítványokkal szakmai csereprogramokat lehetne szervezni. Amerikai alapítványok például szívesen látnának kezdő magyar alapítványi embereket pár hetes tanulmányutakra, ún. *internship* programokra. Más ösztöndíjas konstrukciók is elképzelhetők.

A már meglévő szakmai kapcsolatokra építve vezető külföldi szakembereket lehetne meghívni Magyarországra, hogy tartsanak intenzív alapítványi kurzusokat. Az első ilyen szemináriumot 1990. november 3—4-én már megrendeztük.

Idővel a szövetség a Magyarország iránt érdeklődő külföldi alapítványok nélkülözhetetlen referenciatárává válhat. Ismert, hogy a nemzetközi kapcsolatokban elsőrendű fontossága van a referenciának. A szövetségi tagság idővel — ha a szövetség jól dolgozik és képes lesz bizonyos szakmai és etikai normák érvényesítésére — a nemzetközi kapcsolatokban fontos „márkajelként”, referenciaként is szolgálhat.

Szükséges lenne egy olyan *Hírlevél* rendszeres megjelentetése, amelynek angol nyelvű változatában beszámolnánk a magyarországi alapít-

ványi világ eseményeiről, a különféle pályázatokról, jelentősebb adományokról stb. Ennek próbaszáma az Alapítványi Központ gondozásában 1990 októberében megjelent. A szerkesztésben való együttműködés kialakítása a közeljövő feladata.

Lehetséges partnerszervezetek

European Cultural Foundation, European Foundation Center, valamint Nemzeti alapítványi szövetségek.

Az NSZK-ban, Ausztriában, Hollandiában, Spanyolországban, Norvégiában — és bizonyára más országokban is — működnek ilyen szervezetek.

INTERPHIL (International Standing Conference on Philanthropy)

Az „Interphil” a nemzetközi alapítványi világ néhány vezető személyisége által életre hívott, kis stábbal dolgozó szakmai fórum, amelynek fő profilja találkozók, konferenciák szervezése, információcsere, tanácsadás, programok kezdeményezése. (1989-ben ők rendezték az első kelet-nyugati alapítványi találkozót Budapesten.) Titkársága Angliában van.

The Council on Foundations

A washingtoni székhelyű, 1949-ben alapított szervezet az amerikai alapítványok érdekvédelmi és szakmai szövetsége. Mintegy 1100 amerikai és külföldi alapítvány a tagja. Érdekvédelmi és szakmai tevékenysége rendkívül szerteágazó: a kongresszusi lobbizástól az adóhivatallal történő tárgyalásokon át konferenciák szervezéséig terjed. Információs anyagai, újságjai, hírlevelei, kézikönyvei, tanfolyamai mind az alapítványi világot szolgálják. A *Council on Foundation* a nemzetközi kapcsolatok építésében is nagyon aktív, külön apparátust tart fenn erre a célra. A *Council* az egyik legalkalmasabb partnerszervezete lehetne a megalakítandó Alapítványi Szövetségnek.

The Foundation Center

A New York-i székhelyű nonprofit szolgáltató szervezet elsősorban az alapítványok információs igényeit elégíti ki. Ők jelentetik meg a *National Data Book* című kiadványt, mely mintegy 29 ezer alapítvány adatait tartalmazza. Szintén az ő kiadványuk a már említett *Foundation Directory*, a *Foundation Grants Index*. (Ez utóbbi például évente mintegy 43 ezer adományt regisztrál és katalogizál.) Mindezek az információk számítógépes „on-line” rendszeren is hozzáférhetőek. További nélkülözhetetlen kiadványuk: *Source Book Profiles*, *Corporate Foundation Profiles*, *Grants to Individuals* stb.

The independent Sector

Ez a koalíció jellegű szervezet elsősorban a nonprofit szektorra vonatkozó kutatásokat, elemzéseket szervezi és hangolja össze. Célja, hogy intellektuális muníciót adjon a nonprofit szektor érdekvédelméhez. Feladatköre túlnyúlik az alapítványi szférán. Az egyesületek, egyszázak, a nonprofit magánszervezetek (iskolák, kórházak, egyetemek) kutatása is profiljába tartozik. Székhelye Washington.

*

E vázlatos áttekintés csak azt volt hivatva illusztrálni, hogy hasznos és segítőkész partnerekre számíthatunk, ha tagjai kívánunk lenni az alapítványok nemzetközi közösségének.

Tárgyalóképes és a magyar alapítványokat reprezentálni képes Alapítványi Szövetséget feltételezve, a magyar alapítványi világ sokat nyerhetne ezekkel a kapcsolatokkal.

Felhívás

minden szociális szolgáltatást végző szövetséghez, társuláshoz,
alapítványhoz és egyéni kezdeményezéshez

A gyorsan romló életkörülmények és a szociális tevékenységi szféra totális csődje egyre több szakmai csoportot és közösséget indítanak arra, hogy a környezetükben jelentkező és az őket érintő szociális problémák megoldását saját kezükbe vegyék. Nonprofit törvény hiányában az eddig megalakult ezirányú vállalkozások főként alapítványi formában működnek.

A parlament várhatóan a jövő év első felétől tárgyalja a nonprofit törvény tervezetét. Az eddig felszínen maradt legrégebbi nonprofit szociális szervezeteknek meggyőződése, hogy meg kell alakítani a fenti szervezetek szövetségét a saját, és az ügyfeleket érintő szakmai érdekek védelme céljából.

Felhívunk tehát minden szociális szolgáltatást végző egyházi, polgári, alapítványi keretben működő, magát nonprofit szervezetnek tartó társulást, jelentse be csatlakozási igényét a majdan megalakuló szövetséghez. A szervezet neve ideiglenesen: Nonprofit Szociális Szervezetek Szövetsége (végleges névre javaslatokat várunk).

Alakuló kongresszusunkat kora tavasszal kívánjuk megtartani, ki-alkalítva álláspontunkat a nonprofit törvénytervezetről. Várjuk azoknak az önkormányzatoknak a jelentkezését is, amelyek a közeljövőben kívánnak nonprofit szervezeteket létrehozni. Számukra a tapasztalt tagok szívesen nyújtanak segítséget. Tervezzük a birtokunkban lévő külföldi nonprofit jellegű pályázatok nyilvánossá tételét, cseréjét és folyamatos felkutatását.

A csatlakozás természetesen önkéntes; célszerű lenne azonban, ha minél több szervezet fogna össze az érdekek artikulálása és az egyöntetű szemlélet kialakítása érdekében.

Jelentkezésüket az alábbi címre várjuk, a fontosabb adatok és a tevékenység megjelölésével:

Czikora Györgyi — a TOLERANCIA
Családvédelmi Alapítvány munkatársa
1147 Budapest, Ilosvai u. 67.

BEMUTATKOZIK és ÖSZTÖNDÍJAKAT AJÁNL A C. I. P.

(Council of International Programs, a Nemzetközi Programok Tanácsa)

A C. I. P. egy amerikai nonprofit szervezet, Cleveland központtal. Célja, hogy személyes kapcsolatok megszerzésén keresztül elősegítse a humán szolgáltatások területén dolgozók szakmai fejlődését, kulturális értékek cseréjét, s bármennyire patetikusan hangzik is, az emberek és nemzetek közötti bizalom növekedését. Ez volt legalábbis az alapító, Dr. Henry B. Ollendorf elképzelése, amikor 1956-ban megszervezte az első nemzetközi terepgyakorlatot, amelynek keretében a résztvevők amerikai házigazdáknál laktak. Ez az általános keret azóta is változatlanul a C. I. P. jellemzője — és egyik fő vonzereje.

Ma évente már mintegy 200 résztvevő érkezik vagy 80 országból, és kezdi meg 4—12 hónapos munkáját az Egyesült Államok valamelyik nagyobb városában.

A program maga négy nagyobb egységből áll, úgymint egy néhány napos, az amerikai életformát, a szolgáltatásokat bemutató, és egyben egymás megismerésére is lehetőséget nyújtó bevezető szakaszból, azután a házigazdákhöz való költözésből és otthagásból, ezzel párhuzamosan a terepgyakorlatból és kulturális programokból.

Azok jelentkezését várja a C. I. P., akik a humán szféra különböző területein (pl. szociális munka, szociálpolitika, tanár, pszichológia stb.) már legalább kétéves gyakorlattal rendelkeznek, legalább 23 évesek és jól be-

szélnek angolul. Általában egyéni részvételt engedélyeznek, családit nem. Ugyancsak meggondolandó az a feltétel, miszerint két évig nem jelentkezhet C. I. P. programban résztvevő ösztöndíjas semmilyen amerikai egyetemre tanulás céljából.

A jelentkezési lap (a Nemzetközi Kapcsolatok Intézetétől igényelhető) kitöltése után a C. I. P. képviselője Magyarországon elbeszélget a jelentkezővel. Elfogadás esetén a repülőjegy árának az előteremtése a jelentkező feladata (de a Soros-alapítvány és az NKI is hozzájárul, sikeres pályázat esetén). Az Egyesült Államokban már nincsenek a jelölteknek költségeik, de csak nagyon kevés zsebpénzt kapnak (jelenleg, 1990-ben heti 45 dollárt). Esetleges baleset és betegség esetére az ösztöndíjasok biztosítva vannak, kivéve a fogorvost.

A C. I. P. programok áprilisban kezdődnek, míg a következő ciklusra történő kiválasztást szolgáló interjúkra ezt követően kerül sor.

A C. I. P. központjának a címe: 1030 Euclid Av., Suite 410, CLEVELAND OHIO 44115, USA

T.: 00-1-216/861-5478

Magyarországi megbízottak:

Csányi Yvone, Bárczi G. Gyógytér-
pedagógiai Tanárképző Főiskola, Bp.,
Bethlen G. tér 2. 1071

T.: 142-1379

Dunai Gábor, Nemzetközi Kapcsolatok Intézete, Bp., Dorottya u. 8. 1053

T.: 118-3899

Hegyesi Gábor, ELTE Szociálpolitikai Tanszék, Bp., Kun B. tér 2. 1083

T.: 133-4160

ÉVA KUTI—MIKLÓS MARSCHALL
THE CONCEPT OF THE NONPROFIT
SECTOR

The definition debate and its
background
Abstract

The main purpose of this study is a detailed discussion of the nonprofit definition problems with special attention to the present conditions of the nonprofit sector in Hungary. The main issues are as follows:

— The borderline between the nonprofit and for-profit sectors.

— The borderline between the nonprofit and government sectors.

— The borderline between the nonprofit and informal sectors.

— Criteria of belonging to the nonprofit sector.

In its last part the article deals with the most delicate problems of the Hungarian nonprofit sector.

PAOLO BARBETTA:
THE ROLE OF THE NONPROFIT
SECTOR

Brief overview of the economic literature
Abstract

The purpose of this paper is to provide the reader with a short overview of the economic literature dealing with the nonprofit sector (Nps). It will not attempt to deal with institutional questions related to the „public regulation” of the sector, or with issues connected with the „management” of a nonprofit organization (npo) (fund-raising, marketing, composition of the board of directors, etc); the paper will focus on the theories explaining the existence of the npos.

The economic theories dealing with the nonprofit world can be roughly split into two parts:

1. theories of BEHAVIOR, addressing such questions as „What are the motivations of the npos management? Which aims, if not profit, do these organizations pursue? Are they more or less efficient than the for-profit firms? According to which criteria?”

2. theories of the ROLE and the ECONOMIC RELEVANCE of the npos, where the questions addressed are: „Why are npos set up? What is their role in the market economy? Why are these organizations concentrated in some industries and almost or completely lacking in others?”

This overview will present some of

the research that has answered the questions connected to the role and economic relevance of the npos.

BRIAN O'CONNEL—
VIRGINIA A. HODGKINSON
STRUCTURE AND PROBLEMS OF
THE NONPROFIT SECTOR IN THE
UNITED STATES

Abstract

The purpose of this article is to describe the essential elements of the new American National Taxonomy of Exempt Entities (NTEE), and to review what an initial analysis of the classification of nearly one million nonprofit organizations in the United States reveals about the diversity and functions of this sector.

The second part of the study will indicate some challenges to the future independence of philanthropic and voluntary activity. Having outlined the main problems of the nonprofit sector, the paper tries to find the possible ways of activity in order to solve these problems.

MARTIN KNAPP—
SUSAN SAXON-HARROLD
THE BRITISH VOLUNTARY SECTOR
Abstract

After having defined the British voluntary sector, the study gives some information on its scope, scale, structure, and sources of income. Since calculating the income of the voluntary sector is dogged with difficulties of definition, classification, data availability, and appropriate measurement, the authors can only estimate the sources of income, namely the support from government (both direct and indirect), the individual donations, the company donations, and the contributions from trusts and foundations.

WOLFGANG SEIBEL:
GOVERNMENT/THIRD-SECTOR
RELATIONSHIP IN A COMPARATIVE
PERSPECTIVE:
THE CASES OF FRANCE AND WEST
GERMANY
Abstract

Both the private for-profit and the non-profit (or 'third') sectors provide what economists call public goods. The division of labour between these sectors, however, differs substantially-

across countries in terms of both qualitative and quantitative dimensions. Such cross-national differences are illustrated in the present paper with respect to France and West Germany. The autonomy of the state, the nature of the dominant actors and their style of interaction are identified as crucial variables shaping the linkage patterns

of government/third-sector relationship. The cross-national comparison allows for the hypothesis that different patterns of government/third-sector linkages also shape different degrees of institutional adaptiveness in a changing political and economic environment.

E SZÁMUNK SZERZŐI:

PAOLO BARBETTA

kutató, Istituto per la Ricerca Sociale, Milánó

HARSÁNYI LÁSZLÓ

igazgatóhelyettes, Gazdaságkutató Intézet

VIRGINIA A. HODGKINSON

alelnök, Independent Sector, Washington

MARTIN KNAPP

igazgatóhelyettes, University of Kent at Canterbury

KUTI ÉVA

tudományos főmunkatárs, Gazdaságkutató Intézet

MARSCHALL MIKLÓS

tudományos főmunkatárs, Művelődéskutató Intézet

BRIAN O'CONNELL

elnök, Independent Sector, Washington

SUSAN SAXON-HARROLD

kutató, Charities Aid Foundation, London

WOLFGANG SEIBEL

professzor, University of Konstanz

